

פרוטוקול מס' 59/ג

מישיבת ועדת הכספים, מיום א', י"ז אדר תשי"ח
(9.3.58), בשעה 16.00.

=====

בכחן: חברי הוועדה:

- י. גורי - היו"ר
- ש. דיין
- י. בדר
- ח. רובין
- י. קרגמן
- י. אפרת
- נ. סוזאייב
- נ. לוי

מזמנים:

- י. כמיס - חבר-הכנסת
- מ. לוי - חבר-הכנסת
- מ. דיבון - מנהל רשות הפיתוח
- מ. לוברני - לעניני ערבים במשרד ראש הממשלה
- מ. קיטרון - מטעם משרד ראש הממשלה
- מ. וינר - מטעם משרד המשפטים
- מ. ד. אגמון - מטעם משרד האוצר
- מ. א. בן-צור - מטעם ועדת הבצורת של ישובי הנגב
- מ. גולדברג
- מ. בזק - מזכיר הוועדה

סדר-היום:

1. קבלת משלחת מטעם ועדת הבצורת של ישובי הנגב
2. הצעות חוק נכסי נפקדים של חה"כ כמיס, קסיס וטובי (הצעות לסדר-היום שהועברו לדיון בוועדה)

היו"ר י. גורי:

אני פותח את הישיבה.

לרשותכם מחצית השעה, הזמן שהוועדה קבעה לענין הבצורת בנגב. אבקשכם להצטמצם בגבולות הזמן הזה.

מ. בן-צור:

אנחנו רוצים להציג מחדש את שאלת הבצורת בנגב או יותר נכון את שאלת נפגעי הבצורת בנגב, מכיוון שבמשך השנים של ההתיישבות בנגב, מאז שנת תש"ז, ידענו מספר בצורות לסירוגין. את הבעיות האלה אנחנו מכירים היטב. עדיין איננו יודעים איזה שטח תקיף הבצורת השנה, כיוון שנוכחנו לדעת שבשטחים מסויימים הבצורת היא בלתי-נסוגת, אבל בינתיים השטחים הנפגעים הולכים וגדלים ומספר המשקים שייפגעו הולך וגדל. כבר יש שטחים גדולים, שברור לגמרי כי לא יתנו כל יכול. מצאנו לנכון להציג את הבעיה, מפני שהיא גדולה ואינה ניתנת לפתרון קל. זהו ענין של נזקים שמקיפים מיליונים ואנו רואים את חומרת הענין. אנחנו מבקשים שוועדת הכספים של הכנסת, וגם הכנסת כולה, יתנו את דעתן על מצב המשקים שנפגעו ועל הדרך שיש ללכת בה כדי להקל על העול.

היו"ר י. גורי:

כיום ד' שמענו מפי שר החקלאות שבנגב יש שני סוגי נפגעים: 250 אלף הדונם של הבדורים לגמרי הלכו לאיבוד, לפי דבריו, ו-60 אלף, לפי המצב של היום, מהנגב המזרחי. מה ילד יום טרם ידוע. האם אתה מציג את הענין בהיקף כללי או לא?

מר בן-צור:

למען האמת, אנחנו מדברים על שטחי המזרע של היהודים, מבלי להקל במצבם של הבדווים ברור לגמרי שהם לא יקצרו כלום. אבל אנו איננו מייצגים את הבדווים אלא את ישובי הנגב. כידוע יש בנגב גם אדמות המעובדות לאו דווקא על-ידי ישובי הנגב אלא גם על-ידי אנשים פרטיים. בתזכיר שלנו אנחנו מדברים על המזרע היהודי.

ש. דיין:

מהו השטח שאתה מדבר בשמו?

מר בן-צור:

אנחנו מעריכים שנפגע כליל שטח של 70 אלף דונם, מלבד שטחי הבדווים.

ש. דיין:

יתכן שיש יהודי היושב בתל-אביב, אשר חקר אדמות, זרע ובעת אינו זקוק לעזרה. אני שואל: מהו השטח המעובד על-ידי ההתיישבות העובדת עליו אתם מדברים?

מר בן-צור:

רוב השטחים מעובדים על-ידי המשקים.

מר אגמון:

השטחים המעובדים על-ידי אנשים פרטיים מהווים כ-10%. אנחנו נוכחנו לדעת שבמידה והוקצב סכום מסויים הוכנסו לחשבון החלוקה כל היהודים, גם הפרטיים. אנחנו מדברים על השטחים המעובדים על-ידי כל המעבדים, מלבד על-ידי חברת "דגנים בנגב".

ש. דיין:

שר החקלאות אמר "בשעה זו" אם לא יהיו גשמים השטח הנפגע עלול להיות יותר גדול, ואי-אפשר לדעת אם יהיו גשמים או לא.

מר אגמון:

עברו כבר 37 ימים מאז הגשם האחרון. חוץ מזה היו שני חמסינים, שהם גורם הפוך מגשם. היו כבר 4 ימי חמסין. זה מחמיר את המצב. בבדיקות שעשינו ראינו שהקרקע יבשה לגמרי. במידה שלא יורד גשם בשבוע האחרון, אנו מעריכים שהשטחים הנפגעים "ינועו" צפונה. הבצורת פגעה בתחילה במזרח, אחר-כך עברה דרומה, מערבה ועכשיו עוברת צפונה. כמו כן שמידת הפגיעות בצפון לא תגיע למידת הפגיעות במזרח ובדרום, אולי לא יגיעו להפיכת קרקע אבל הפגיעות תהיה קשה. החמסינים שהיו פגעו גם בפריחה, וגם בשדות שהושקו השקאה אחת יש סכנה שהשדות האלה, שהושקו ופרחו בגלל החום מוקדם יותר, לא יגיעו להנבט פרי.

השטח הנפגע עלול להגיע ל-100-150 אלף דונם. ב-100 אלף דונם יהיה הפסד של 100%. לגבי הקיטניות כבר לא יואיל גשם. אנחנו מעריכים שמלבד הוצאות הקציר ההפסד לדונם מסתכם ב-20 ל"י, ז.א. אנחנו השקענו 20 ל"י בעיבוד וזרעים לכל דונם. למעשה אנחנו טוענים לסכום גדול יותר, אבל למספר זה הגיע משרד החקלאות על סמך סטטיסטיקה שערך.

ש. דיין:

חוץ מההספד יש גם בעיה של הכנסות שלא יכנסו לקופת המשק ושתוכננו מלכתחילה. במה תכסו את ההכנסות המקורות שאינן?

מר אגמון:

הפלחה מכניסה במשקים שלנו בין 40 ל-60 אחוז מההכנסות הכלליות של המשק, זה תלוי בוותק של המשק. ככל שהמשק צעיר יותר הפלחה מהווה אצלו ענף יותר עיקרי, כשהוא טרם הצליח לפתח ענפים אחרים, או שהתחיל בפיתוחם של ענפים, כגון מטעים, אשר ההכנסה מהם באה כעבור מספר שנים.

מר בן-צור:

חוץ מזה גם ענפי בעלי-החיים תלויים בפלחה. כעת נצטרך לקנות מזון יותר יקר

היו"ר י. גורי:

בעמוד מס' 3 של התזכיר שלכם אתם אומרים עם בידור נוסף של המצב ובדיקה מוסמכת של השדות, נגבש ונפרט את דרישותינו במספרים מדוייקים. בשלב זה אנו מבסחים את דרישותינו בצורה כללית כדלקמן: א) מתן מענק כספי כפיצוי לבזקים הישירי אשר ייגרמו לפי הערכה מוסמכת בכל משק ומשק; ב) הפיכת ההלוואות לבצורת

שניתנו בשנים קודמות למעצקים וביטול כל תשלומים אשר זמן פרעונם חל בשנה זו; ג) הלוואה להון חוזר למשקים שנפגעו בבצורת. הלוואה זאת צריכה להיות עזרה כלכלית לכיסוי ההפסדים אשר נגרמו על-ידי אי-הצלחת גידולי הפלחה (נוסף לנזקים הישירים).

לבירור הזה יש מטרה מסויימת, המטרה היא שוועדת הכספים תציג את הבעיה בפני משרד החקלאות ומשרד האוצר וגם תסמן דרכים כדי לעזור למשקים. כיוון שכך, דומני שיש צורך קצת לפרש את הסעיפים האלה.

קודם-כל אינני מבין מהו ההבדל בין סעיף א' לסעיף ה'. לדעתי א' וה' זה היינו הך. אמנם בא' אתם מדברים על מענק ובה' על פיצוי, אבל לגופו של ענין זה דבר אחד - מענק.

כמו-כן אתם דורשים הפיכת הלוואות לבצורת שניתנו בשנים קודמות למעצקים. אם אתם אומרים זאת למה צריך להוסיף: ביטול כל התשלומים אשר זמן פרעונם חל בשנה זו? תגידו שאתם מבקשים להפוך את הלוואות למענק ואז לא יהיה צורך בתשלום, לא השנה ולא בשנים הבאות.

אשר לסעיף ג', לדעתי לא צריך לערבב פרשה בפרשה. אתם מדברים על הלוואה להון חוזר ואחר-כך אתם אומרים, הלוואה זאת צריכה להיות עזרה כלכלית לכיסוי ההפסדים אשר נגרמו על-ידי אי-הצלחת גידולי הפלחה. אלה הם שני דברים שונים. הון חוזר בא לפתור בעיה מסויימת ולא לכסות הפסדים. הפסדים אפשר לכסות על-ידי מענק או על-ידי פיצוי. להון חוזר יש תפקיד אחר.

בסעיף ד' אתם מדברים על סובסידיה לשטחים אשר קיבלו השקאה מלאה. לדעתי אין הבדל בין סובסידיה לבין מענק. זה אותו דבר.

אני שואל: למה אתם מחלקים את דרישותיכם ל-6 סעיפים בעוד שמדובר בשני דברים: א) מענק וביטול הלוואות; ב) פיצויים?

בסעיף ו' אתם מדברים על הקמת קרן לנזקי בצורת בהשתתפות הממשלה. בוועדת הכספים שאלה זו התעוררה לא פעם. במידה שמדובר בפגעי טבע לא כבדים ביותר, שאינם פוקדים אזורים רחבים בארץ אלא אזורים מצומצמים יותר, אז הדרך של ביטוח היא דרך הולמת. אבל השאלה היא אם כדאי להקים קרן, מבלי שיהיו פרמיות יותר מדי גבוהות, כדי שהמשקים יוכלו לשאת בהן, אשר תוכל לענות למטרה. לדעתי, אם הקרן לא תהיה קשורה בתשלומים גבוהים היא לא תוכל לענות למטרה, ואז קופת המדינה תצטרך לעזור כשם שעזרה גם בעבר. השאלה היא אם הקמת הקרן קולעת למטרה נוכח המצב שיש פגיעות גדולה.

ש. דיין:

אם האסון הזה הוא תמידי, חוזר כל שנתיים, מתעוררת השאלה האם זה מן ההכרח להיות תמיד קרבן של בצורת? האם יש לכם תכנית אלטרנטיבית לפיתוח ענפים אחרים במקום ענף הפלחה, כל עוד לא יהיו מיס?

מר אגמון:

היו ר' שאל מדוע ניסחנו לחוד את תביעותינו במסעיפים א' וה'. למעשה התחבטנו בזה, מפני שנאמר לנו: דבר שלא עשית אותו אינו מוכר, והכוונה היא לתבואות קיץ. אמנם הכינונו שטחים לתבואות קיץ, אבל לא זרענו אותם. לכן הפרדנו בין א' וו', מפני שההוצאות שהיו לנו בהכנת השטחים לתבואות קיץ אשר לא יזרעו השנה היו יותר קטנות ועומדות בפרופורציה שונה להוצאות שהיו לנו בפלחה.

השאלה השניה היתה בקשר לסעיף ב' - הפיכת הלוואות לבצורת שניתנו בשנים קודמות למעצקים. עד עכשיו לא קיבלנו מעצקים, כאל הסכומים שקיבלנו היו הלוואות. הפלחה, כענף, לא קיבלה מענק. קיבלנו גם הלוואות אחרות, כמו לחריש עמוק, למשל, שלא נוכל לעסוד בהן, אם יענו לנו רק לסעיף א', ז.א. ביסוי הוצאות הייצור, מפני שזה לא עונה לסעיף ב'.

בסעיף ג' אנחנו מדברים על הלוואה להון חוזר. אני מסכים עם היו ר'. הוא צודק באומרו שהון חוזר אינו בא לכיסוי הפסדים. שאלה זו שאל לפני כן חה"כ דיין: במה זכמה את ההכנסות המקורות שאינן? מתוך הנסיון אנחנו יודעים שבבצורות קודמות אף פעם לא זרענו לנו לדרישה זו, בסופו של דבר קיבלנו רק דחיגת הלוואות שכיסו כך או אחרת - אבל תמיד פחות מאשר זרענו - את ההפסדים שנגרמו על-ידי אי הצלחת גידולי הפלחה. כיוון שמתוך הנסיון אנחנו יודעים שלא זרענו דבר בנקודה זו בעבר, אנחנו רוצים לפחות לקבל הלוואה.

י. אפרתי:

אבל לא להון חוזר.

מר אגמון:

אנחנו מוכנים לסגור את השם.

אשר למע"ף ד" - סובסידיה לשטחים אשר קיבלו השקאה מלאה (ולא רק השאת עזר) למען הצלת היבולים. אנחנו מגדילים מדי שנה את השקית העזר. השנה הגענו ל-25%. בבצורת הקודמת היא היתה רק 7%, ז.א. רק 7% מהשטחים יכולנו להשקות. זה מותנה בכמות המים שמקורות מצליחה להעמיד לרשותנו, במחיר המים ובקרבת הצינור. על-ידי השקית עזר אנחנו רוצים לפתור חלק מבעיית הפגיעות של הבצורת וחלק אחר על-ידי הכנסת הרפת והטטע במחזור המסק. כך יקטן שיעור הפלחה במחזור המסק. ראינו מתוך הנסיון שככל שעיבדנו את השדות הפגיעות מהבצורת הלכה וקטנה. אבל זה תהליך איטי. בינתיים אין לנו ענפים אחרים. איננו יכולים לפתח ענפי תעשייה מפני שאין לנו מים בקיץ. יש לנו דפת, לול ומטע צעיר, שעדיין אינו מכניס הכנסה, וענפי שלחין. כל משק מקבל בערך מיליון קוב מים לשנה. השנה ניצלנו את כל הפוטנציאל, מלבד חודש דצמבר. בחורף הבא יש סיכויים להרחיב את שטחי ההשקיה, אבל לא בהרבה.

בקשר לקרן הבצורת. דיברנו על כך מספר פעמים. אנחנו חושבים כי הקרן חיונית מכמה סיבות. ראשית, יותר נוח לנו שהסדר הזה יהיה במסגרת של קרן מאשר שנצטרך כל שנתיים להופיע כפושטי יד. כמו שיש קרן לכל דבר תהיה גם קרן לפלחה. לא כל הארץ נפגעת בבצורת, בדרך-כלל הבצורת פוגעת בחבל ארץ מסויים. כשם שאנחנו משתתפים בקרנות לירקות יחד עם משקים שמגדלים הרבה יותר ירקות מאתנו, כך אנחנו רוצים שהמשקים האחרים ישתתפו בקרן לפלחה.

היו"ר י. גורי:

אנחנו נראה חובה לעצמנו להציג את הבעיה הזאת בפני משרד החקלאות. אמנם כבר הצגנו את הבעיה בפני משרד החקלאות ובשיחת עם שר האוצר גם-כן הודעתי לו כי קיימת בעיה כזאת. אנחנו צעדיך את הפרוטוקול לשרי האוצר והחקלאות ונדרוש מהם לחפש פתרון. ברגע שיימצא פתרון הדבר יהיה נושא למו"מ עם משרד החקלאות על היקף העזרה. ועדת הכספים, כמו בן, לא תיכנס לפרטים אלה. הצגתי את השאלה כדי לקבל מושג כללי.

א. בהיר:

האם אתם מציעים להקים את הקרן כבר השנה?

מר בן-צור:

מאז תשט"ו יש דיונים על-כך. בהצעות שהובאו בפני המרכז החקלאי בכללה גם בעיית הבצורת. לאחר דיונים שונים נמסר לנו ממקור מוסמך שרוצים להוציא את נזקי הבצורת מקרן זו, כלומר להקים קרן שתכלול רק נזקים כתוצאה מפגעי טבע.

היו"ר י. גורי:

ישנה השקפה כזאת, שלכיסוי נזקי בצורת שום קרן לא תעזור.

מר בן-צור:

אנחנו רוצים לקבל מה שמגיע לנו כזכות. ובמידה שרוצים להכליל את הפלחה בתוך הקרן אין אפשרות לסדר ביטוח של פלחה בלי לכלול בזה גם שטחי הנגב. אין להניח כי ישובי הנגב ישתתפו בקרן כזאת מבלי שהיא תישא בנזק העיקרי שנגרם לפלחה. לא תיתכן קרן כזאת בלעדיו.

א. בהיר:

איזה שטח אתם מעבירים?

מר אגמון:

כ-300 אלף דונם.

מר בן-צור:

אני רוצה לסכם את תביעותינו: יש לנו שתי דרישות יסודיות: א) פיצויים ועזרה עבור הבצורת של השנה; ב) ביטול ההלוואות של השנים הקודמות.

היו"ר י. גורי:

אני מודה לכם.

הצעות חוק נכסי נפקדים של חברי-הכנסת י. כמיס, מ. קסיס ות. טובי
(הצעות לסדר-היום שהועברו לוועדת הכספים)

=====

הי"ר י. גורי:

ב-25.10.57 קיבלתי מכתב ממר צידון בו נאמר:

"הריני להביא לידיעתך, כי בישיבת ועדת הכנסת הוחלט להעביר לוועדת הכספים את הצעות חוק נכסי נפקדים של חברי-הכנסת י. כמיס, מ. קסיס ות. טובי שהועלו כהצעה לסדר-היום בכנסת ביום י"א בתמוז תשי"ז (10.7.57)".

עם חידוש עבודת הכנסת, לאחר הפגרה, העליתי את השאלה לסדר-יומה של הוועדה. הזמנו באי כוח האוצר ומשרד ראש הממשלה ואז נאמר לנו, שהממשלה דנה בבעיה זו ומכינה חומר. הודעה זו היתה מלווה בקשה שנמתיין במסך חודש ימים עד שהממשלה תסיים את דיוניה. עבר בינתיים יותר מחודש ימים. לאחרונה הודיעו לנו שהחומר מוכן והוא הוגש לוועדה בצורה של "סקירה והמלצות" מטעם ועדת השרים לענייני כלכלה.

כפתיחה לדיון אקרא את הפרק הששי - המלצות.

(קורא)

ח. רובין:

יש לי שתי שאלות:
(א) האם הממשלה מציעה הצעת חוק או האם ניתנה הודעה רשמית בשם הממשלה על חוק בענין זה?

(ב) האם המסמך הזה שהוגש לנו הוא העתק מדוייק של התזכיר שהוגש לוועדת השרים הכלכליים או חסרים ממנו חלקים או פרטים מסויימים?

הי"ר י. גורי:

אשר לשאלה הראשונה, בענין זה יש דין ודברים ביני לבין הה"כ רובין. לפני שבוע ימים אמרתי שלפני כחודש ימים נאמר על-ידי באי-כוח הממשלה כי הממשלה מתכוונת להציע הצעת-חוק בענין זה. אמר חבר-הכנסת רובין שאף פעם לא נשמעו דברים כאלה. ביקשתי את המזכיר לבדוק בפרוטוקול. אני יכול להניח שלא נאמרו דברים כאלה, יתכן שטעיתי. אינני יודע.

מב לוין:

אלה הן ההמלצות שאושרו על-ידי הממשלה. לפני ועדת השרים לענייני כלכלה היה

חומר רב.

ח. רובין:

אתם הגשתם תזכיר לוועדת השרים לענייני כלכלה. ברצוני לדעת האם הגשתם לפנינו אותו תזכיר או חסרים בו חלקים מסויימים?

א. בהיר:

אינני חושב שאתה רשאי לשאול שאלה כזאת.

מר לוין:

הי"ר פתח בקריאת ההמלצות, אבל נדמה לי שכדאי לשמוע על הרקע שהביא להמלצות אלה. נדמה לי שכולכם בקיאים בחוק נכסי נפקדים, הקובע את המושג נפקד. לפי חוק זה נפקד הוא כל אדם שיש לו רכוש בארץ ואשר לאחר 29.11.47 עזב את מגוריו ועבר לשטח שהוחזק על-ידי האויב או לאחת מארצות ערב. בהתאם לחוק זה כל אדם שאפשר להגדירו כך הוא נפקד, ורכושו בארץ מוקנה לפי חוק נכסי נפקדים. ז.א., כל אדם שאיננו בארץ הוא נפקד מלא ורכושו מוקנה לאפוטרופוס לנכסי נפקדים.

אולם יש גם אנשים שהחוק קובע כי הם נפקדים, אבל הם אינם נמצאים מחוץ לגבולות הארץ אלא בתוכה. אנשים אלה אפשר לחלק לשלושה סוגים: (א) נפקדים שחזרו לאחר קום המדינה, הן ברשות והן כמסתננים שאחר-כך קיבלו רשות להשאר בארץ; (ב) אנשים שעזבו את מקום מגוריהם הקבוע לאחר ה-29.11.47 ועברו לגור במקומות שלא היו בידי ישראל, ואחר-כך אותם מקומות נכבשו על-ידי ישראל; (ג) אנשים שגרו מחוץ לתחומי

מדינת ישראל, כאשר קמה המדינה, אלא שלאחר מכן, לאחר הסכם רוזווס, צורפו השטחים האלה לישראל, ז.א. הם לא עזבו את מקום מגוריהם הקבוע אולם כאשר קמה המדינה היו להם שטחים שהיו במדינה והם בעצמם גרו מחוץ למדינה. האנשים האלה הם נפקדים לגבי הרכוש שהיה בתוך שטח המדינה לפני הסכם רוזווס, אבל אינם נפקדים לגבי הרכוש שהיה בשטח שצורף למדינה בתוקף הסכם רוזווס. אלה הם שלושת הסוגים של נפקדים הנמצאים בארץ.

יש עוד סוג של אנשים, אשר הקרקע שלהם נקנה על-ידי המדינה, או קרקע של אנשים אשר מטיבות בסחונות הועברו מ מקומות מגוריהם למקומות אחרים, או אנשים אשר בעצמם עזבו את מקומותיהם ועברו למקומות אחרים וקרקעותיהם נתפסו לצרכי בסחון או התיישבות.

ידוע לכם שבשנת 1953 חוקקה הכנסת חוק רכישת מקרקעים (אישור פעולות ופיצויים), אשר בא לקטע ולאשר את תפיסתן של קרקעות אלה. שמונית, של שני הסוגים האחרונים, ואופן תשלום הפיצויים עבור נכסים אלה. החוק קובע שנכס אשר לגביו אישר שר האוצר שנתקיימו שלושה תנאים: א) שהשטח לא היה בחזקת בעליו; ב) שהשטח נתפס לצורך בסחון או התיישבות; ג) שהשטח עדיין דרוש לאותן מטרות - אם מתקיימים שלושה תנאים אלה לגבי קרקע מסויים יקום אותו שטח לקנינה של רשות הפיתוח. השטחים שנרכשו לפי חוק זה כוללים שטחים של נפקדים מסש, שאינם נמצאים בארץ, שטחים של נפקדים נוכחים ושטחים של אנשים שאינם נפקדים, ביניהם גם יהודים או תושבי חוץ.

בקשר עם בעיית תשלום הפיצויים קובע החוק שנפקד הנמצא בארץ, ואשר הגיש בקשה לאפוטרופוס לנכסי נפקדים, רשאי האפוטרופוס, לפי שיקול דעתו, להחליט אם להחזיר לאותו נפקד את נכסיו בעין או לשלם תמורתם. התמורה קבועה בחוק אשר קובע מהו השווי הרשמי של הנכסים, והשווי הוא כפל מסויים של מס רכוש חקלאי שהיה קיים לגבי אותה קרקע, לגבי נכסים חקלאיים.

ח. רובין:
בחוק לא כתוב דבר על השווי הרשמי אלא על התמורה שנתקבלה.

מר לוי:
בחוק יש הגדרה מה זה שווי רשמי. הממשלה החליטה שהאפוטרופוס ינהג לגבי נפקדים נוכחים, אשר נכסיהם הוקנו לאפוטרופוס לפי חוק נכסי נפקדים, בהתאם להבחיות שניתנו לפי חוק רכישת מקרקעים, ז.א. האפוטרופוס ישלם את התמורה עבור הנכס כאילו הנכס לא הוקנה אלא נרכש לפי חוק רכישת מקרקעים וההבדל בשווי הוא גדול מאד. למעשה הפיצויים ששולמו, הן לסוג האנשים אשר קרקעותיהם נרכשו לפי חוק רכישת מקרקעים והן לנפקדים נוכחים אשר תמורתם שוחררה, הרי התמורה היא הרבה יותר גבוהה מאשר הערך שנקבע לפי החוק, וגם משתלמת ריבית של 3%, אשר החוק קובע במקרה שבית הדין יבוא לקבוע את גודל הפיצויים.

בכמה הזדמנויות נמסרו פרטים על מספר הבקשות שנתקבלו ומספר התיקים והבקשות שנענו ושענינם סוים.

בטיפול בבעיית תשלום פיצויים נתקלנו בקשיים רבים. הקושי העיקרי הוא אי-רצון של האנשים לבוא ולהסדיר את ענין הפיצויים. אי-רצון זה נובע מכמה טעמים. ראשית כל, יש עדיין אנשים המחכים לעתיד מבחינה פוליטית; יש אנשים שאינם רוצים לקבל קרקעות אשר היו שייכות למכריהם או לידידיהם, שהם כעת נפקדים גמורים. יש גם בעיה של בעלי נכסים גדולים. חוק רכישת מקרקעים קובע, שאם אדם היה חי על חקלאות חייבת רשות הפיתוח לתת לו חלק מהפיצויים בתור מכסת קרקע כדי מחייתו. בעלי נכסים גדולים אינם יכולים לקבל חזרה נכסים באותה מידה שהיו להם, אלא מכסת קרקע הדרושה לקיום אותה משפחה ואת יתרת הפיצויים יקבלו בכסף.

ש. דיין: מה פירוש בעלי נכסים גדולים?

בעלי מאות ואלפי דונמים. מר לוי:

יש גם בעלי נכסים שמצבם הכלכלי מבוסס והעניין לא דוחק להם. יש גם כאלה המחזיקים קרקע של רשות הפיתוח בחכירה עונתית, ולכן אין הם כל-כך להוטים לבוא ולהסדיר את הבעיה.

בעת ובעונה אחת עם הדיון בהצעות החוק של חברי-הכנסת כמיס, קסיס וטובי, דנה ועדת השרים לענייני כלכלה בבעיה זו. ועדת הכספים דרשה חומר על המצב בכלל ועל הדוכים לשיפור המצב. מה שהוגש כיום זוהי הסקירה שהוגשה לוועדת השרים לענייני כלכלה.

ח. רובין: בלי שום השמטות?

מר לוי: כפי שאמר היו"ר, נמסרה הודעה לוועדה כי הממשלה דנה בעניין. כאן אני מביא את ההחלטות שהממשלה החליטה ואישרה. למעשה רשות הפיתוח כבר התחילה בפעולות בהתאם ובכיוון להמלצות אלה. אנחנו בוחרים שטחים עליהם אפשר להקים שיכונים. בהצעת התקציב הוגדלו הסכומים לתשלום פיצויים. אנחנו עושים את הפעולות הדרושות לזירוז פעולות התשלום.

היו"ר י. גורי: יש לפנינו שלוש הצעות-חוק. בעצם כל אחת מההצעות האלה מציעה פתרון לבעיה בדרך של הצעת-חוק אלא בדרך אחרת. בפני הוועדה תעמוד השאלה איזו דרך עדיפה.

בינתיים ביררתי עם המזכיר מה היה רשום בפרוטוקול, והוא העמיד אותי על טעותי. בפרוטוקול לא נאמר על-ידי בא כוח הממשלה שהממשלה מציעה הצעת-חוק אלא שהממשלה עומקת בבעיה זו בוועדת השרים לענייני כלכלה, ומבקשת שהות עד לסיום הדיון.

י. בדר: אני מבין שהוועדה לגמרי חופשית לעשות אחד מאלה: א) להמליץ בפני הכנסת שתדון באחת מהצעות החוק, אפילו בשתיים או בשלוש מהצעות החוק. ב) הוועדה יכולה להסתפק במסקנות שאינה רואה צורך בשום חוק ואינה ממליצה על הבאת הצעת-חוק לקריאה ראשונה. ג) הוועדה יכולה לרשום לפנייה את הודעת הממשלה. מה שכן חייבת הוועדה לעשות הוא: א) להניח את מסקנותיה על שולחן הכנסת; ב) לקבוע עמדה לגבי השאלה אם רצויה קריאה ראשונה באחת מהצעות החוק שהוצעו לכנסת.

ח. רובין: הוועדה חייבת להביא את מסקנותיה לכנסת, ואם יש הסתייגויות - יחד עם ההסתייגויות. שנית, היא חייבת לענות לשאלה מה לעשות עם הצעות החוק - רצויות לדיון בקריאה ראשונה או לא. זה חל על עניין הנפקדים הנמצאים בארץ כחוק ולא חל על שורה של המלצות לגבי לא נפקדים הנמצאים בארץ כחוק. בעניין זה ועדת הכספים לאו דווקא חייבת למסור מסקנות לכנסת.

היו"ר י. גורי: לא נראה לי הניסוח שהוועדה צריכה לומר לכנסת אם רצויות או לא רצויות הצעות החוק לקריאה ראשונה. כרגע נוצר מצב חדש. הוועדה יכולה לומר שאינה רואה צורך לדון בהצעות החוק מפני שיש פתרון אחר.

א. בהיר: אני מציע שלפני שנתחיל בדיון נשמע את מציעי הצעות החוק, חברי הכנסת כמיס וקסיס.

מ. קסיס: הצעת הממשלה אינה מטפלת בגופו של עניין בצורה נכונה. אני מציע לדון בהצעה שלי. אני דוגמה: ישנם הרבה אנשים בארץ, נוכחים כחוק, אולם לפי חוק נכסי נפקדים הם נפקדים. בזמן המנדט היה נוהג שבעל המשפחה גר ועבד בחיפה אבל השאיר את משפחתו בכפר קנא. כאשר גמר את עבודתו חזר לכפר. לפי החוק הוא נפקד. אמנם משפחתו היתה בכפר קנא, אבל הוא היה גר בחיפה, ועל פי חוק נכסי נפקדים הוא נפקד ואדמתו נפקדת. הצעת הממשלה אינה מטפלת בעניינים אלה.

יש עוד מקרים. ניקח לדוגמה נפקד שהיה בחו"ל ומשפחתו היתה בארץ, אשתו ילדיו והיורשים החוקיים היו בארץ; נניח שהאיש נפטר בחו"ל בעוד שכל יורשיו נמצאים בארץ. לפי החוק הקיים אין ליורשים הנמצאים בארץ שום זכות ומצבם על פי רוב רע מאד.

יש מקרים שהאיש טרם נפטר, אבל גם משפחתו של זה נמצאת במצב רע מאד. אני רואה צורך לדון באופן רציני בבעיה זו ואינני רואה אפשרות לעשות זאת על פי הצעת הממשלה.

נכון שהצעת הממשלה מטפלת בחלק מהבעיה, בחלק הזה הקשור לחוק רכישת מקרקעים, אבל היא לא מטפלת בבעיה כולה, בבעיית הנפקדים הנמצאים בארץ.

אחרי 10 שנים של קיום מדינת ישראל ו-8 שנים לקיום חוק נכסי נפקדים, חושבני שהגיע הזמן לדון בבעיה זו. אי-אפשר לשחוק יותר, ואני אומר זאת לא רק מבחינה כלכלית אלא גם מבחינה פוליטית, מבחינת היחס בין ציבור הערבים והמדינה כולה. אני רואה בפתרון בעיה זו דבר חשוב ביותר.

לכן אני עומד על הצעת-החוק שלי.
אני מציע לדון עליה והיא תביא לפתרון כולל לבעיה.

י. כמים:

ההמלצות שהממשלה מציעה אינן נוגעות לעצם הדבר. מהו עצם הדבר אשר דרשנו? ראינו שיש אנשים שנפגעו ללא חטא, אנשים שלא היו נפקדים מעולם. אני מודה למר לוין על התיאור הנכון שלו, כשחילק את הנפקדים לשלושה סוגים. זהו ניסוח יוצא-מן-הכלל. לגבי החלק הראשון אינני מציע לתקן את החוק - מי שנכנס לארץ כמסתנן ונחשב לאזרח חוקי או חזר לארץ בצורה חוקית ועכשיו אינו נפקד. אולם יש אנשים שנמלטו בזמן המלחמה מכפר לכפר, הם פחדו על חיי ילדיהם וחיי המשפחה כולה וברחו לכפר הסמוך. כידוע ברוב הכפרים הערבים לא היו, בזמן המלחמה, שום סידורים להגנה ולבטחון, וחלק מהתושבים ברח לכפר הסמוך. אני מכיר הרבה מקרים כאלה. אנשים אלה לא היו מחוץ לגבולותיה של מדינת ישראל. אין הבדל בין תושב שנכנס לכפר רציף או לכפר אחר, והיה נוכח בזמן שצה"ל נכנס לכפר ובין תושב רציף גופא, אולם לפי החוק תושבי רציף אינם נפקדים ואילו האנשים האלה שבאו לרובי הם נפקדים. החוק אומר שמי ששינה את מקום מגורו הינו נפקד. ז.א., מי שהיה עובד מנדטורי בחיפה ב-29.11.47 - ועד 14.5.48 היתה ממשלה מנדטורית - אבל הוא עזב את חיפה ועבר לכפר קנא, כי הוא פחד מהמלחמה, הוא נפקד בעיני החוק.

בהמלצות הממשלה אין שום פתרון לבעיית העקורים. ביקרתי בכפר תמרא, ראיתם ששם גרים אלפיים עקורים. מצבם קשה מאד. הם גרים בתנאים כאלה שהם אפילו גרוועים מאד בהשוואה לתנאים בכפר הערבי. דירה של עופות יותר טובה מאשר תנאי הדיור שלהם. אני חושב שלאומללים אלה יש לדאוג לא פחות מאשר דואגים לעולים החדשים הבאים לארץ. אלה אנשים שהיו בארץ, נפגעו וצריך לפתור את בעייתם באותה מידה של דאגה ועזרה הניתנות לעולים חדשים.

יש הצעה לפתרון הבעיה הזאת. מר לוין:

י. כמים: הצעת הממשלה קיימת 10 שנים. כל פליט שרצה לפנות למשרד רשות הפיתוח היתה לו האפשרות לעשות זאת, אבל מר לוין כבר הסביר שרשות הפיתוח נותנת פיצויים לפי חוק רכישת מקרקעים. אתן דוגמה על גובה הפיצויים הניתנים. בציפורי יש אדמות שהיו בוטסנים. שם לא משקים במטרות אלא במלמים. קנו מהם האדמות וכעת מוכנים לשלם 85 ל"י לדונם, עם מטעים ועם השקאה. רשות הפיתוח מחכירה אלה ב-35 ל"י דמי-חכירה לשנה לדונם והחוכרים מחכירים לחוכרי משנה ב-250 ל"י הדונם לשנה. רשות הפיתוח מחכירה ב-35 ל"י לשנה ובאותו זמן רוצה לתת פיצוי בגובה של 85 ל"י לדונם. ואילו החוכר יכול לקבל מחוכר משנה 250 ל"י לדונם. אינני מבין מהי ההגינות. האם ישנו יהודי המוכן למכור אדמתו במחירים כאלה? האם המחיר הזה קיים?

היו"ר י. גורי: האם כופים עליו למכור?

י. כמים: לא כופים, אבל אלה אדמות שהנפגעו לפי

חוק רכישת מקרקעים הבא להצדק ולאשר

פעולות מסויימות. המושל הצבאי אסר לתושבי הכפרים ללכת למקומות מסויימים והחוק בא להצדיק פעולות אלה.

היו"ר י. גורי:

מדוע משלמים 85 ל"י לדונם?

י. כמיס:

מפני שהחוק קובע שישלמו
לפי ערך הקרקע בשנת 1950.

היו"ר י. גורי:

אמרת שיש אנשים הוחכרים אדמות מרשות
הפיתוח ב-35 ל"י הדונם והם מחכירים
לחוכרי משנה ב-250 ל"י הדונם. איזה ענין יש לחוכר המשנה לחכור אדמה
ב-250 ל"י כשהוא יכול להשיג ב-35 ל"י?

י. כמיס:

לא לכל אחד נותנים ב-35 ל"י. יש
פרוטקציה למספר אנשים. דונם אדמה
בציפורי מכניס רווח נקי של כ-500 ל"י לשנה. יש מטעים ותחת העצים
זורעים חצילים, מלפפונים וכו'. המחיר אינו מקבל למעשה 250 ל"י אלא
מחצית היבול, ולפעמים זה יוצא יותר מ-250 ל"י לדונם.

בעיה אחרת היא בעיית המשולש. זהו
ענין של פרוצדורה משפטית. היה מקרה של כפרי מאום-אל-פחם שהיחל לא בית
בחיפה. בית-המשפט המחוזי קבע שזה הבית שלו, כי הוא לא היה נפקד.
אולם בית-הדין העליון קבע - ובצדק - שהוא נפקד לפי חוק נכסי נפקדים,
מפני שבתאריך מסויים לא היה בשטח מדינת ישראל. בעיה זו נוגעת לכל
תושבי המשולש, אשר מעולם לא עזבו את כפריהם. בית-הדין העליון בצדק
קבע שהסכם רווח אינו חוק במדינת ישראל, כלומר כל האנשים האלה שנכללו
בהתאם להסכם זה בתחומי מדינת ישראל נחשבים לנפקדים, לפי החוק הישראלי,
לגבי רכושם שמחוץ לשטח שהועבר בתוקף ההסכם לגבולות מדינת ישראל.

הבעיה הרביעית היא בעיית כמה כפרים.
כולם מכירים את בעיית בפר וברעם. אלה הם אנשים שעזרו ליהודים בזמן
המנדט. לא אכנס לפרטי הבעיה, אבל זוהי בעיה אנושית כי פה נעשה עוול.
אנשים אלה נתבקשו - ויש להם על-כך מסמכים - לעזוב את כפריהם מפאת
סכנה לחייהם. נציגי צה"ל אמרו להם שעומדים לבצע איזה פעולות ומבקשים
אותם לעזוב את כפריהם. זה היה בשנת 1948. ביקשו אותם לעבור לגוש חלב,
למשך שבועיים או שלושה שבועות. השבועיים האלה נמשכים כבר 10 שנים.

א. בהיר:

כמה כפרים כאלה יש?

י. כמיס:

ברעם, איקרית ועוד כפר - רבטיה.
אני מבין את הצרכים של מדינת ישראל,
אולם אפשר לפתור את הבעיות האלה לא בצורה בה מרגישים את האפליה הלאומית.
בשנת 1951 תיקנו חוק מיוחד בכנסת אשר איפשר את הגירוש של כפר רבטיה.
העבירו אותם לכפר סמוך, חצי קילומטר מכפרם. הנימוק היה - מבחינה בטחונית.
אינני מבין מה משנה לגבי מידת הבטחון כשמעבירים כפר למרחק חצי קילומטר.
בפסק דין של בית-הדין העליון נאמר כי בית-הדין אינו טאמין בכנות הנימוקים
הבטחוניים. נוצר מצב שכפריים אלה צריכים לעבד את אדמותיהם בחכירה.

אינני בא להציע להחזיר להם את אדמותיהם.
אני מבין שיש צרכי בטחון, אולם אם מישהו נפגע ללא עוול בכפון, אם חוק
נכסי נפקדים פגע במישהו שלא היה נפקד, וכעת שוללים את רכושו, אנחנו באים
לתקן את המצב ואומרים: מי שלא היה נפקד לא צריך להיות נפקד. אינני
מציע להחזיר אותו לכפרו, אולם יש לגשת למו"ט מחוץ למסגרת חוק רכישת
מקרקעים. צריך לראות מהו הערך האמיתי של הקרקע, צריך לשנות את ההגדרה
של נפקד. נפקד צריך להיות אדם שאינו נמצא כיום במדינת ישראל, שהוא
חי מחוץ לגבולותיה. צריך לתת אפשרות של מו"מ בין שני הצדדים כדי להגיע
להסכם בדבר הערך האמיתי של האדמה.

מר לוין אמר בדבריו שרשות הפיתוח נותנת
ומוכנה לתת מכסת קרקע הדרושה למחייטה של משפחה. אני מכיר חבר-כנסת שקיבל
יותר ממה שהוא זקוק למחייטו. יש בידי עובדות שרשות הפיתוח נתנה לאנשים
אדמות לאילפי קנה המידה הזה - מכסה הדרושה למחייטו. יש מקרים שנתנו
400 דונם אדמה בהשקאה. אני מוכן להביא את העובדות האלה.

בנצרת ישנו איש שהוא נפקד לפי החוק -
ובצדק - אבל יש לו אדמות שלא יבלו לתפוס לפי חוק רכישת מקרקעים.
אמרו לו: תמכור לנו את האדמות לפי 50 ל"י הדונם אז נשחרר לך את הבתים.
אינני רואה איפה המצפון.

א. בהיר: הוא נפקד או לא?

י. כמיס: הוא חזר לארץ בפברואר 1949 כחוק, אבל
הוא נפקד לפי החוק. יש הרבה מקרים
שהאפוסטרופוס שם ידו גם על עסקיהם של אנשים הנמצאים בארץ, אם יש להם
שותפים בחו"ל הנחשבים כנפקדים.

אני חושב שהגיע הזמן לפתור את הבעיה
הזאת, לא לפי הצעות הממשלה אלא לפי צרכי התושבים שלא היו מעולם נפקדים.

ח. רובין: לדעתי זוהי בעיה מוסרית הרחוקה מלהיות
פוליטית. אתן דוגמה פשוטה. ערבי שכל
ימי חייו גר בטירה, טיבה או קלנסואה, שטח שהיה בידי הירדנים עד להסכם
רודוס; הסכם רודוס הפך תושבים אלה לאזרחים ישראלים מלאי זכויות, המצביעים
ובוחרים חברי-כנסת. אולם אם לאחד מהכפריים האלה היו אדמות בנתניה או
בחדרה אומרים לו: את האדמות האלה לא נחזיר לך, לגבי אדמות אלה אתה נפקד.

א. בהיר: מתי התקבל החוק הזה?

ח. רובין: ב-1949. יש מוסדות ממשלתיים הטוענים:
אנחנו עושים חסד אתכם שאיננו טוענים
פי אתם נפקדים גם לגבי אדמת המושלש. מוסדות הממשלה והמוסדות המבצעים
לחמו בבתי-המשפט כדי להבטיח שהאדמה הזאת תהיה אדמה של נפקד. בשנת 1957
יצא פסק דין של בית-המשפט העליון הקובע כי אדמה נפקדת היא אדמה של נפקדים.
זוהי בעיה מוסרית ואין עונים לבעיה זו ואין פותרים אותה בתזכירים ובסקירות.
מדברים הרבה על מצפון, אבל זוהי בעיה מצפונית ממדרגה ראשונה. אין לזה
כל בסיס מוסרי או פוליטי, זוהי סתם לקיחת אדמה (שאינני רוצה לכנותה בשם
אחר). אני מסכים עם חברי כמיס שיש כאן אפליה לאומית.

אקח דוגמה בולטת. בזמן הקרבות מיפה
קרא הוועד הערבי העליון לערביי חיפה לעזוב את העיר בעוד שהיהודים קראו
להם לא לעזוב. היו ערבים שהלכו לעכו ונמצאו בעכו כשצה"ל הגיע לעכו.
הם מעולם לא עזבו את ישראל, במשך כל הזמן היו אזרחי ישראל. לדעתי אין
הצדקה לשלול מהם את רכושם, גם לפי כל דין של המשפט הבינלאומי. בתזכר
שהוגש לנו לא הוצע שום פתרון לבעיית הנפקדים הנוכחים.

אינני חושב שהסדר הבעיה הזאת צריך ויכול
להיות בידי האדמיניסטרציה, עם כל הכבוד לאדמיניסטרציה, גם אם אניח
שיש גישה לגמרי אובייקטיבית בכל חלקי האדמיניסטרציה. נפקד שנמצא בארץ
אינו יכול להיות נפקד. מציעים לנו להמשיך ולהחזיק בהגדרות בלתי-מציאותיות
אלה. רוצים לפתור את הבעיה על-ידי זה שינהגו לפנים משורת הדין, מלי
שהחוק יחייב אותם לאיזה שהוא הסדר. לדעתי יכול להיות רק הסדר אחד:
אדמה שעודנה בעין תוחזר לבעליה; אדמה שאינה בעין, ז.א. שהוקם עליה ישוב,
שיכון, מחנה צבאי וכד' - תוחזר תמורתה מכסת קרקע חקלאית, אם היא דרושה לפרנסת
בעליה, ומה שעולה על מכסה זו - ישולמו פיצויים לפי הערך הממשי של הקרקע.

הצעתי לגבי הנפקדים היא פשוטה: הסדר
חוקי. לא הסדר של חסד, לא הסדר שהוא תלוי - עם כל הכבוד - במר דיבון או
במר לוין או בהמלצה של המושל הצבאי, אלא הסדר חוקי המושתת על ההנחה שאדם
אשר נמצא בארץ אינו נפקד ומשמעות הדבר - יש להחזיר את רכושו או פיצויים
ממשיים תמורתו.

הינדל י. גורי: אפשר להעדיף הסדר על פי חוק על פני
הצעת הממשלה. אך מדוע הצעת הממשלה
מוצגת כחסד של מר דיבון אינני מבין.

ח. רובין:

כאשר הדבר כתוב בחוק אפשר לפנות לבית-המשפט; כאשר זה לא כתוב בחוק - הממונה על התפקיד הזה יתן - יתן, לא יתן - לא יתן. אין אפשרות של פניה לבית-המשפט. רק חוק מקנה זכויות אם אין חוק - אין זכויות משפטיות.

לענין חוק רכישת מקרקעים. זהו מגוון לחשוב שמישהו יסכים לקבל עבור אדמתו פיצוי קבוע שהוא כשווי יכול שנתו או שני יכולים שנתיים. בענין זה אין לי טענות לאדמיניסטרציה, כך כתוב בחוק. לא יתכן שלאחר שהופקעה קרקע ישולמו פיצויים לפי ערך הקרקע בשנת 1950. אני חושב שצריך לתקן זאת. דווקא שאלה המטפלים בענין יודעים שזה לא ניתן להגשמה.

א. בהיר:

אתה מציע לתקן זאת רטרואקטיבית?

ח. רובין:

אני מדבר קודם על הכלל. לגבי הוראות מעבר אני סוכן להתפשר. הכלל צריך להיות: תשלום בהתאם לערך הסמשי של הקרקע.

י. כמיס:

זה לא יכול להיות רטרואקטיבי - מי שגמר גמר.

ח. רובין:

אם אתה שואל אותי איך צריך להסדיר את הוראות המעבר, אני חושב שעדיפות מסוימת צריכה להיות לגבי בעלי רכוש קטן. יתכן שאפשר להתחשב בגודל הנכס.

ס. קסיס:

פלא שיש לו 100 - 150 דונם ומשפחה בת 7-6 נפשות, אין להגיד שהוא בעל נכסים גדול.

ח. רובין:

למה איננו יכולים להסתפק בהצעות הממשלה? אין כל סיבה להשאיר להבא אנשים אלה כנפקדים. לפי החוק האפוטרופוס העביר את כל הרכוש הזה לרשות הפיתוח. אתם חייבים לשלם את התמורה שהאפוטרופוס קיבל מרשות הפיתוח.

מר לוי:

הוא קיבל לפי השווי הרשמי.

ח. רובין:

אתם לא יכולים להגיד זאת מפני שהחזקה הוא כללי ולא מצויין בו השווי של כל

נכס ונכס.

מר לוי:

בחזקה כתוב שהאפוטרופוס סוכר את כל הנכסים לרשות הפיתוח לפי השווי הרשמי

הקבוע בחוק.

ח. רובין:

החזקה נמצא תחת ידי. אין בו פסקה כזאת, אבל יתכן שאני טועה. על כל פנים ברור שאי-אפשר לתת למישהו כמה מאות לירות עבור מגרשו ליד נתניה שנלקח ממנו.

הממשלה מציעה שביצוע חוק רכישת מקרקעים יחולק לכמה שנים. מה יהיה אם כולם יפנו וירצו להסדיר את עניניהם?

מר לוי:

כל אדם שיבוא היום יקבל במלואם את כל הפיצויים.

מר דיבון:

יש להבדיל בין שני דברים: תשלום פיצויים, שאינם בכללים בטכונים המופיעים בתזכיר, וכל הפעולות שאנחנו עומדים לעשות ואשר תסתכנה ב-10.5 מיליון ל"י הסכום הזה הוא מחוץ להסדר של ענין הפיצויים. אלה הם הלוואות ומענקים ששום חוק אינו מחייב אותם. אם חבר-הכנסת רובין דיבר על מצפון ועל חובה מוסרית, הרי שלפי הצעתנו כל אחד, מבלי להתחשב במעמדו לפי החוק, יקבל טיפול שווה, כל אחד יוכל לקבל הלוואה מתקבלת על הדעת, במקרים מסויימים גם מענק לשיכון ולשיקום, נוסף לכל סכום שהוא יקבל כפיצוי.

י. כמיס:

אינני רואה מענקים. מדובר רק על
הלוואות.

מר דיבון:

הצעתנו מדברת על 10.5 מיליון ל"י
וסכום זה כולל גם מענקים. כל איש,

בין אם הוא נפקד נוכח או לא, ברגע שהוא מהווה בעיה, צריך לתת לו
קרקע. אם אפשר לתת לו בעין הוא יקבל, אם אי-אפשר - הוא יקבל במקום
אחר. אם יש לו קרקע - יקבל כסף עבור מה שמגיע לו, בין אם מגיע לו
לפי החוק או לא. כל נפקד נוכח יקבל את הפיצוי שלו.

ח. רובין:

אני אמרתי שהסדרים שהחוק מחייב
אינם מספיקים, סכומי הפיצויים לפי
החק אינם ריאליים, לכן צריך להיות הסדר חוקי חדש. אני מבין שאתם
נגד הסדר חוקי, אני בעד הסדר חוקי.

מר דיבון:

אני לא אמרתי "בעד" או "נגד". אמרתי
שהתקבל הרושם כאילו תכנית זו תבוצע
אחד מכספי הפיצויים.

ח. רובין:

אשמח מאד אם אני טועה בהנחתי שניציגי
הממשלה אינם רוצים בהסדר חוקי.

לדברי מר דיבון אני רוצה לומר שגם אם
באופן פורמלי יהיו סכומים שאפשר לקרוא להם מענק, הרי זה לא מענק מפני
שכנגדם יש סכומים הרבה יותר גדולים, שאינם עומדים בשום פרופורציה למענק
זה ואשר מגיעים בתורת פיצויים, לכן אני רואה תשלומים אלה כדבר שמגיע
זלא מענק.

בהמלצות שלכם אני רואה שיצאתם מההנחה
כי יחידת דיור עולה 5000 ל"י בעוד שמשרד העבודה עושה את חישוביו לפי
7000 ל"י ליחידת דיור.

י. אפרתי:

בהתיישבות זה לא כך.

ח. רובין:

בהתיישבות יחידת דיור עולה 6000 ל"י.

מר דיבון:

במידה שניסינו התברר שיחידת דיור
בת שני חדרים עולה 5000 ל"י.

ח. רובין:

אנשי איקרית, ברעם ורבטיה, דינם לא
יכול להיות כדין אחרים. יש להם
זכויות מיוחדות מפני שהם סבלו יותר מהאחרים. הסכומים הקטנים שרוצים
לתת להם מביאים את האנשים לדין כך שאינם רוצים לקבל את הפיצויים. גם לא
תמיד יש לרשות הפיתוח הצעות מסשיות לגבי מתן קרקע לאותם אנשים שמגיעה
להם קרקע. כל הסדר מסוג זה צריך לקבל מסגרת חוקית ולא מסגרת של
הסדרים-פנים.

ש. דיין:

חה"כ רובין הציג את השאלה הזאת כשאלה
מצפונית ומוסרית. אני חושב שכולנו
כואבים את הבעיה, אבל לפעמים יש צרכים ואין להציג מוסר כנגד מלחמה, כי
הם תרתי דסתר. ואם אתה מציג את הממשלה ואת כולנו כלא מוסריים, אתה
צריך לכלול גם את עצמך, חבריך יושבים בממשלה וכל אחד מאתנו יושב על אדמה
שהיתה לפני אלפיים שנה שלנו אבל לפני כמה שנים היתה בידי הערבים.
ישנם פליטים שלנו ושלכם, זוהי טרגדיה גדולה.

חה"כ כמיס הזכיר את כפר ציפורי. הייתי
בציפורי בדאשיתה, כאשר התחילו בתקומתה, זה היה כפר הרוס, ענן של אבק,
חורבות, אי-אפשר היה להעמיד רגל, הכל היה סתום. גנבים, מסתננים, כל
מה שאתם רוצים, ישבו שם. והנה על ציפורי זו התיישבו פליטים יהודים
ואני יודע מה שעשו ממנה.

אתה הגזמת מאד כאשר אמרת שדונם אדמה
נותן הכנסה של 500 ל"י. אילו באמת היה כך המתיישבים שלנו היו יכולים
להרוויח הרבה כסף. באלף מטרים מרובעים אפשר לנטוע בדרך-כלל 50 עצים.
בציפורי הכל היה עקור. לא אכנס לפרטים, אני רק אומר שהפליטים שלנו
באו והם יושבים איפה שיושבים.

חה"כ רובין טוען שהפלוזטים שלנו הם בלתי-מוסריים, הפליטים אשר גורשו מארצותיהם. הוא הציג אותנו כבלתי מוסריים מטבי שהפליטים שלנו, אשר היו יחידות-חורבן, התיישבו ציפורי. אנחנו עשינו מציפורי ישוב יפה. על יחבר על מוסר, חה"כ רובין, זוהי טרגדיה של שני עמים שצריכים לחיות בדר-קיום.

אני מבין שמציעי הצעות החוק אינם חולקים על נכונות המספרים, בדבר מספר הנפקדים הזקוקים לעזרה, אלא חולקים על סכום הפיצויים. אם לשלם פיצויים לפי הערך הממשי של הקרקעות - על כך יש מקום לדון, אבל הצעת הממשלה אומרת שכל אדם, אשר בפגע וישוב בארץ, מבלי להתחשב עם לפי החוק הוא בפקד או לא, תיתכן לו האפשרות לבנות בית ג-5000 ל"י, סכום שיינתן בחלקו כהלוואה ל-25 שנים ובחלקו כמענק. אלה תנאים יותר טובים מאשר התנאים הניתנים לעולה החדש. יתכן שאפשר להכניס פה ושם שינויים בהצעת הממשלה, לתת הלוואות יותר גדולות, במקום שיש צורך בכך, אולם זה ענין של פרטים ובפורום זה לא נכנס לפרטים אלה. אבל בדרך-כלל הצעת הממשלה נראית לי כהוגנת מאד.

אם יהיו תביעות לגבי מספר אנשים יותר גדול או לסכומים יותר גדולים, חושבני שוועדת המסנה אשר תטפל בבעיה זו תמצא פתרון גם לכך, כי אין להניח שהממשלה תתנגד לזה. אני חושב שהצעת הממשלה היא מוסרית ומוצקת.

י. בדר:
הצעת הממשלה הפתיעה אותי קצת. התכנית הזאת היא די נכבדה, מכל מקום מאפס של טיפול לתכנית כזאת הרי זוהי קפיצה גדולה. בכל-זאת היום אינני מוכן לקבוע עמדה, אינני מרגיש עצמי די מוסמך לכך.

אני רוצה להגיד באופן כללי, שמצד אחד יש תמיד בתנאים שלנו סתירה מסויימת בין דרישות צודקות לבין היכולת למלא אותן. מאידך גיסא יש הבדל בין הסדר מתוך חסד לבין הסדר מתוך זכות. אני חושב כי מוטב שכל הסדר שיהיה יהיה על רקע של זכות.

הערה שלישית כללית ביותר: כטובן קשה מאד לקבל היום ברצינות מלאה את הדרישה להתזיר את כל הדברים לקדמותם, לא רק מפני שעברו שנים רבות, אלא גם מפני שהתושבים הערביים זכו ליהנות מכל ההישגים וההתקדמות שחלו במדינה - בדיוור, סניטציה, ביוב, השקיה, תיכנון חקלאי וכו', דברים אשר מאפשרים להשיג משטח אדמה מצומצם יבול והכנסה גדולים יותר. בוודאי שכל זה הוא לטובת החיים המשותפים והידידות בין שני העמים. הכפר הערבי מתקדם יותר ויותר, מבחינת פריון הייצור והמכניזציה ומתחיל להדמות ליתר הכפרים בהתיישבות בארץ.

אני מצטער מאד שאינני יכול להוסיף להערכות כלליות אלה כל עמדה קונקרטית ואבקש את היו"ר לדחות את הסיכום עד שאוכל להוועץ בטיעתי.

אינני יכול לקבוע עמדה סופית לגבי צורת ההסדר - אם יכול להיות הסדר או דרוש חוק, אבל נדמה לי שדרוש הסדר משפטי. זה לא מוכרח להיות הסדר בצורה של חוק, אבל מוכרח להיות הסדר אשר יתן זכות לדרוש סידור קונקרטי לכל אזרח.

היו"ר י. גורי:
מבלי להכנס לגופי ההלכות, ברצוני לומר שאינני מקבל את האבחנה הזאת בחוק על פני הצעת הממשלה, אבל גם בין חסד וזכות. אפשר להעדיף תיקון הצעת הממשלה אינה עוסקת בחסד.

ח. רובין: אין שום התחייבות.

היו"ר י. גורי:
קשה לומר שאם משלמים פיצויים למישהו עושים חסד עמו. ונוסף לכך - כל הסידורים המוצעים. למפונים של ארבעת הכפרים מחצית הסכום של 5000 ל"י יינתן כמענק ומחציתו כהלוואה. לפליטים תינתן עזרה בצורה אחרת.

אינני חושב שהסדר הזה אשר הממשלה מציעה, הסדר המתבסס על הוצאה בסך 10.5 מיליון ל"י, סכום אשר בוודאי יעלה אם הביצוע יהיה במשך שלוש שנים, אינני חושב שזה ענין של חסד, כי אם תוצאה מהכרת חובה לפתור את הבעיה. אולי יש להצטרף על-כך שעד עכשיו לא טיפלו בבעיה זו בקצב הדרוש, אבל זה לא מוצא של חסד. אני מבקש שהדיונים לא יתנהלו על בסיס של חסד וזכות. אפשר להעדיף דרך משפטית או לא משפטית, נדון על-כך, אבל מאד לא היה רצוי להטביע חותם של חסד, כי יש בזה אימפליקציות לא טובות. למה צריך לסלף את תכנ הדיון? נדון לגוף הענין.

י. אפרתי:

הייתי קרוב לענין הזה ואני מכיר את הבעיה של פיצויים ומתן מכסת קרקע. זוהי בעיה שלא נפתרה מסיבות הקשורות בהרבה בערבים. היו כאלה שלא רצו לקבל. אולם היום אני ניגש לענין זה גישה ציבורית ולא משפטית.

בכפר הערבי לא כולם היו בעלי קרקע, היו בעלי נכסים והיו אביונים גדולים, כולם עכשיו נפקדים. הבעיה שצריכה לעמוד בפני הממשלה אינה: לתת אדמה למי שהיה בעל ורכוש, אלא: כיצד לשקם את כל אלה שעזבו את כפריהם בעת המלחמה. אני חושב שדווקא הצעת הממשלה אומרת: לשקם את כל הערבים אשר נמצאים בתנאים בלתי נורמליים, וזה יותר מאשר פיצויים, זה גם הרבה יותר צודק. הכוונה היא לתת לכולם מכסת קרקע לפרנסה, ועכשיו מתכננים גם לתת לכל אחד בית. ייבנו שיכונים לכל אלה היושבים בנצרת. אינני ניגש לענין זה גישה של חוק אלא גישה ציבורית-מציאותית. בנצרת ובעוד כמה מקומות יש ערבים שאין להם בתים. אנחנו צריכים לתת להם בתים. לפי הצעת הממשלה מחצית הסכום יינתן כהלוואה ל-25 שנים ומחציתו כמענק. במקומות שיש יינתנו גם קרקעות להקמת משק חקלאי, לאלה הזקוקים לכך. על כל פנים יש תכנית לכל הפליטים הערביים. יתכן שהיא לא מספקת במאה אחוז אבל הרעיון הוא נכון. יתכן שיש בנצרת ערבים שיש להם עבודה ופרנסה אבל אין להם דירות, להם צריך לתת דירות, לאחרים צריך לתת קרקע, לכל אחד צריך לתת מה שחסר לו. צריך לגשת לענין גישה קונסטרוקטיבית.

י. בדר:

היו"ר השתמש בביטוי "תכנית הממשלה", הממשלה מציעה; ברצוני לשאול האם תכנית זו נתקבלה בתור מסך של הממשלה?

מר דיבון:

הממשלה אישרה תכנית זו.

י. כמיס:

בדבריו של חה"כ אפרתי מצאתי גישה חיוני ברצוני לשאול את נציגי הממשלה: האם באנו יש לכם כוונה ליישב את הפליטים על מכסת קרקע מספיקה לקיומם? אני מכיר את רשות הפיתוח, הנותנת 30-35 דונם קרקע הררית. האם אתם מתחייבים בשיקום הפליטים באותה דרך שדיבר עליה חה"כ אפרתי? כלומר, אם תיתנו 35 דונם שלפחות 10 יהיו בהשקאה, כדי להבטיח קיום בכבוד למשפחה. אולם אתם מתנהגים כך שאתם מכריחים את הערבי לא לבוא לידי הסדר. האם תבטיחו קיום הוגן, האם תיתנו אדמות עם השקאה, מים, כדי להבטיח קיום הוגן למשפחה?

מר לוי:

בהמלצות מדובר על שיקום חקלאי. אני מניח שמשרד החקלאות יודע מה פירוש שיקום חקלאי. אינני מבין בחקלאות, אבל הכוונה היא לתת הלוואה לקניית אינוונטר, כלי עבודה וכו'.

מר דיבון:

נוסף לתכנית של שיקום חקלאי, אין כל מניעה שכל מי שישוקם יהנה גם בצורות אחרות ממשרד החקלאות - הכשרת קרקע, השקאה, הדרכה וכו'. הכוונה היא לתת את המכסימום שאפשר לתת.

היו"ר י. גורי:

בישיבה הקודמת אמתי שהענין הזה הוא נושא לדיון מפורט בוועדת משנה. חברי הוועדה אף לא קיבלו את הצעתי ועמדו על כך שיש להעלות ענין זה בוועדה כולה. כעת ברור שהענין זה טעון בירור בעוד 2-3 ישיבות. אם הכוונה היא להניח מסקנות על שולחן הכנסת לפני שיוצאים לפגרה, אין הגיון שהוועדה כולה תטפל בזה, היא גם לא יכולה להפסיק את הדיון בתקציב. אני מציע להרכיב ועדה משנה.

ח. רובין:
מה בקשר לשאלה של הסדר חוקי?
ועדת המשנה תברר זאת.
אם הצעתי מתקבלת ארכיב ועדת משנה
ואטיל על אחד החברים לרכז אותה.

ח. רובין:
אני נמנע מהצעה זו.
אני מבקש לרשום בפרוטוקול שאין
הצעה אחרת.

ח. רובין:
יש הצעה אחרת: להמליץ בפני הכנסת
לדון בקריאה ראשונה בהצעות החוק של
ח"כ כמיס וקסיס ואת תכנית הממשלה להעביר לדיון בוועדת משנה.

ה צ ב ע ה

הצעת ח"כ רובין, כנ"ל - לא נתקבלה

הצעת היד"ר - נתקבלה

י. כמיס:
אני מניח שוועדת המשנה תזמין אותנו
לישיבות.
בוודאי.

היד"ר י. גורי:

הישיבה נבעלה בשעה 19.00.